

УДК 330.341.1
© 2014

В.В. Ширма

*Житомирський
національний
агроекологічний
університет*

** Науковий керівник —
доктор економічних наук
В.В. Зіновчук*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРОПІДПРИЄМСТВ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ В КОНТЕКСТІ ЇХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ*

Обґрунтовано роль забезпечення підприємств галузі рослинництва основними засобами. Досліджено сучасний стан забезпечення агропідприємств основними засобами в контексті їх інноваційного розвитку. Виявлено основні тенденції змін фондозабезпеченості та фондооснащеності виробничого процесу вітчизняних підприємств рослинницької галузі.

Ключові слова: агропідприємства, основні засоби, інновація, розвиток, економічний ефект.

Результативність діяльності агропідприємств залежить від матеріально-технічного забезпечення їхньої діяльності, зокрема наявності основних засобів виробництва. Кількісні та якісні параметри агротехніки визначають рівень продуктивності персоналу підприємств. Тому моніторинг рівня забезпеченості сфери агровиробництва основними засобами, їх якісних характеристик має стати обов'язковою складовою статистичного аналізу галузі. Це дасть можливість вчасно виявити проблеми в цій сфері господарського процесу виробників та причини їх виникнення. Крім того, результати такого аналізу слугуватимуть основою для забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських агропідприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження засад забезпечення агропідприємств основними засобами, які є чинником їх інноваційного розвитку розкрито в працях В. Андрійчука, Я. Білоуська, Н. Васильєвої, М. Ільчука, М. Коденської, М. Корецького, О. Кушніренку, Г. Підлісецького, М. Садикова, Н. Сіренко, В. Тарасової, В. Товстоп'ят.

Об'єкт та методика досліджень. Об'єктом досліджень є процес забезпечення агропідприємств основними засобами, які є чинником їх інноваційного розвитку. У дослідженнях було використано *метод порівнянь* та *економіко-статистичний метод* для виявлення й оцінки тенденцій змін кількісних і якісних характеристик забезпеченості підприємств технікою сільськогосподарського призначення. Також на основі застосування *абстрактно-логічного методу*, зокрема його прийомів індукції, дедукції та наукової абстракції, виділено основні проблеми забезпечення вітчизняного агрови-

робництва технічними засобами. Дослідження проводили за такою схемою: 1) оцінювання кількісних характеристик техніки (кількість одиниць техніки всього та в розрахунку на одиницю земельних ресурсів) агропідприємств України загалом і Житомирської області зокрема та їх порівняльна характеристика; 2) оцінювання якісних параметрів (рівня продуктивності — фондовіддачі — техніки) основних засобів агропідприємств України і Житомирської області та їхня порівняльна характеристика; 3) на основі результатів оцінювання якісних та кількісних параметрів техніки ідентифікація основних проблем, які перешкоджають розвитку вітчизняних агропідприємств.

Результати досліджень. Інноваційний розвиток підприємств галузі рослинництва як складне та багатоаспектне явище характеризують такі особливості: інноваційний розвиток — процес вдосконалення підприємств рослинницької галузі, що є цілеспрямованим; інноваційна діяльність, яка лежить в основі вдосконалення підприємств, реалізується у процесі інноваційного розвитку; вдосконалення підприємства передбачає поліпшення результатів його господарської діяльності, до яких, передусім, належать економічна ефективність та конкурентоспроможність. З огляду на це інноваційний розвиток підприємств галузі рослинництва — це процес вдосконалення підприємства з метою поліпшення результатів його господарської діяльності через здійснення інноваційної діяльності.

Н.О. Кузьмініх виокремлює три економічні категорії, які характеризують інноваційний розвиток: інноваційний потенціал, інноваційну активність та інноваційні ризики [3]. Отже, інно-

1. Показники забезпеченості виробників продукції рослинництва Житомирської області основними засобами

Показник	Рік			Середньо-річний темп приросту, %
	2009	2010	2011	
<i>Україна</i>				
Кількість				
тракторів, тис. шт.	169	151	147	-6,57
зернозбиральних комбайнів, тис. шт.	37	33	32	-6,60
тракторів на 1000 га ріллі, шт.	9	8	8	-5,72
зернозбиральних комбайнів на 1000 га посівної площі кукурудзи, шт.	3	3	2	-10,94
<i>Житомирська область</i>				
Кількість				
тракторів, шт.	5614	4395	4098	-14,56
зернозбиральних комбайнів, шт.	1553	1215	1117	-15,19
тракторів на 1000 га ріллі, шт.	5	4	4	-15,09
зернозбиральних комбайнів на 1000 га посівної площі кукурудзи, шт.	4	4	4	-9,64
<i>Відхилення рівня в Житомирській області від рівня України, %</i>				
Кількість				
тракторів на 1000 га ріллі, шт.	-42,52	-49,35	-53,38	12,04 в. п.
зернозбиральних комбайнів на 1000 га посівної площі кукурудзи, шт.	53,80	61,84	80,61	22,41 в. п.
Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Житомирській області.				

ваційний потенціал підприємства складається із сукупності зовнішніх (умови зовнішнього середовища) та внутрішніх (якісні та кількісні характеристики) ресурсів. Дослідження ресурсів як необхідної складової забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва доцільно здійснювати в межах виокремлених вище етапів їхньої господарської діяльності. Кожен із підпроцесів доцільно представити у вигляді системи, яка має свої входи та виходи. Дослідження вхідних та вихідних чинників у системному зв'язку дасть змогу оцінити ефективність використання ресурсів, а також виявити невикористані можливості підприємства або оцінити рівень реалізації його інноваційного потенціалу.

До матеріальних ресурсів, які беруть безпосередню участь у перетворенні земельних, трудових та грошових ресурсів на готову продукцію рослинництва, належать основні та оборотні засоби підприємства. При цьому визначальну роль у формуванні продуктивності праці відіграють саме основні засоби виробництва. Відтак можна стверджувати, що основні засоби виробництва продукції рослинництва є не-

від'ємною складовою інноваційного потенціалу підприємств галузі, а рівень забезпеченості господарського процесу технікою визначає рівень їх інноваційного розвитку.

Аналіз кількісної складової основних засобів доцільно здійснювати через оцінку рівня забезпеченості виробничого процесу відповідними технічними засобами (табл.1).

Аналіз табл. 1 показує, що останнім часом рівень фондооснащеності поступово знижується. Зокрема, поряд з істотним зменшенням кількості основних видів сільськогосподарської техніки як в Україні, так і в Житомирській області, наявність зернозбиральних комбайнів у розрахунку на 1000 га посівної площі зернових і тракторів у розрахунку на 1000 га ріллі також скоротилася. Рівень забезпеченості галузі рослинництва Житомирщини тракторами майже вдвічі нижчий від загальноукраїнського. Скорочується кількість комбайнів, що припадає на 1000 га посівної площі інших культур, а саме: кількість кукурудзозбиральних (щороку на 10%), бурякозбиральних (на 24%), льнозбиральних комбайнів (на 17%). Рівень фондооснащеності впродовж останніх років зріс тіль-

2. Динаміка заміни основних засобів підприємств галузі рослинництва України, %

Тип основних засобів	Техніка				Відносне відхилення 2011 р. від 2010 р., в.п.	
	надійшло протягом року, %		індекс кількості (до наявності на початок року), %		надійшло протягом року	індекс кількості (до наявності на початок року)
	2010	2011	2010	2011		
Трактори	5,4	6,9	97,8	99,7	27,78	1,94
Автомобілі	3,1	6,3	99,2	100,2	103,23	1,01
Плуги	4,5	8,0	101,5	102,3	77,78	0,79
Культиватори	4,7	8,9	101,7	102,9	89,36	1,18
Борони	3,1	6,0	100,7	100,5	93,55	-0,20
Машини посівні та для садіння	6,3	7,8	98,2	100,1	23,81	1,93
Розкидачі гною та добрив	7,6	12,0	104,6	106,6	57,89	1,91
Комбайни зернозбиральні	6,1	9,2	96,6	100,6	50,82	4,14
Техніка для післяурожайних робіт	5,9	12,7	104,7	109,0	115,25	4,11

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Житомирській області та [6, 8].

ки на виробництві картоплі. Зокрема, кількість картоплезбиральних комбайнів на 1000 га посівної площі картоплі в Україні зросла на 7%. Загалом, зважаючи на те, що чинник механізації відіграє чи не ключову роль у виробничому процесі, виявлені тенденції є вкрай небажаними.

До якісних характеристик технічних засобів належать показники їх продуктивності, які відображають обсяг виробленої продукції (у натуральному або вартісному вираженні), що припадає на одиницю основних засобів. Досліджено динаміку двох показників: вартості зернових культур у розрахунку на 1 зернозбиральний комбайн; вартості продукції рослинництва у розрахунку на 1 трактор. При цьому для аналізу обрано саме зернову галузь, оскільки на неї припадає майже половина вартості валової продукції рослинництва. Згідно з результатами дослідження протягом 2007–2011 рр. спостерігалось зростання продуктивності відповідних технічних засобів, що можна пояснити частковою заміною старої техніки на нову — досконалішу та сучаснішу. Проте якісні характеристики основних засобів підприємств Житомирщини значно гірші за показники виробників продукції рослинництва загалом по Україні.

Згідно з даними Головного управління статистики в Житомирській області ступінь зно-

шення основних засобів, залучених до процесу вирощування сільськогосподарських культур, становить майже половину від їх вартості (44% у 2011 р.). При цьому у 2008–2011 рр. тенденцію до необхідного оновлення техніки призупинено, а середньорічний темп зменшення вартості введеної в експлуатацію техніки у цей період становив 27%. Логічно висунути гіпотезу про те, що заміна такої значної частки застарілої техніки на нову, досконалішу та продуктивнішу, забезпечить іще відчутніше підвищення рівня якісних параметрів виробництва продукції рослинництва (табл. 2). Частка оновлених основних засобів упродовж останніх 2-х років зростає за основними видами сільськогосподарської техніки. На відміну від 2010 р., упродовж якого спостерігалось скорочення кількості комбайнів, автомобілів, посівних машин та машин для садіння, а також зернозбиральних комбайнів, у 2011 р. зменшилася лише кількість тракторів.

Важливим інструментом зростання конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України виступає інноваційна модель розвитку. Підвищення ефективності агровиробництва наразі зумовлено переважно широким упровадженням у практику вітчизняних і світових досягнень науково-технічного прогресу, стратегічна роль в якому належить інноваційній

діяльності. Результати впровадження інновацій полягають у збільшенні обсягу продаж, зниженні собівартості продукції, зростанні фондозобробності та продуктивності праці, підвищен-

ні рентабельності роботи й інших виробничо-фінансових показників діяльності агропідприємств, а також у соціально-економічному розвитку сільських територій.

Висновки

Основні засоби підприємств галузі рослинництва слід розглядати як складову їхнього інноваційного потенціалу, який передбачає вдосконалення підприємства для поліпшення результатів його господарської діяльності через здійснення ним інноваційної діяльності.

Сучасний стан забезпечення підприємств галузі рослинництва основними засобами характеризується наявністю тенденцій до зниження рівня їх фондооснащеності, що для виробничого процесу в сільському господарстві є вкрай несприятливим. Водночас позитивно

оцінено зростання фондівіддачі завдяки частковій заміні застарілої техніки новою.

Відновлення технічної бази виробництва продукції рослинництва на інноваційній основі слід здійснювати у напрямках: забезпечення простого відтворення основних засобів через підвищення рівня фондооснащеності сільськогосподарських підприємств; забезпечення розширеного відтворення через заміну старої техніки новою з кращими якісними характеристиками, тобто продуктивнішими засобами виробництва.

Бібліографія

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова КМУ від 19.09.2007 р. — № 1158. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>.
2. Дорошко О.О. Особливості інноваційного розвитку України/О. О. Дорошко//Інвестиції: практика та досвід. — 2011. — № 5. — С. 21–24.
3. Кузьминых Н.А. Подходы к оценке результатов инновационного развития/Н.А. Кузьминых//Вестн. СамГУ. — 2001. — № 3 (84). — 2011. — С. 45–51.
4. Садиков М.А. Управління інноваційними процесами в аграрній сфері АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра екон. наук: 08.02.03/М.А. Садиков. — К., 2002. — 30 с.
5. Сільське господарство потребує більше інвестицій для подальшого динамічного розвитку [Електронний ресурс]. — Джерело доступу: [http://www.](http://www.agribusiness.kiev.ua/uk/press/1324027828/)

[agribusiness.kiev.ua/uk/press/1324027828/](http://www.agribusiness.kiev.ua/uk/press/1324027828/).

6. Сільське господарство України у 2011 році [Електронний ресурс]//Державний комітет статистики України. — Джерело доступу: http://agroua.net/news/news_38766.html.
7. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. — 182 с.
8. Україна в цифрах у 2010 році: Стат. зб.; за ред. О.Г. Осауленка//Держ. комітет статистики України. — К., 2011. — 252 с.
9. Федун І.Л. Інноваційний напрям розвитку сільського господарства/І.Л. Федун//Інноваційна економіка. — 2007. — № 2 (4). — С. 24–31.
10. Шквиря Н.О. Особливості інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств/Н.О. Шквиря//Держава та регіони. — 2007. — № 6. — С. 216.

Надійшла 3.02.2014.